

мотивацію до занять. Використання значків, балів, рівнів, челенджів та елементів лідербордів, візуалізація навчального прогресу в ході уроків, інші види заохочень є надзвичайно актуальними за дистанційної форми навчання та дозволяють значною мірою урізноманітнити освітній процес із більшої частини варіативних модулів.

Список використаних джерел

1. Fleming N. Gamification: Is it game over?. BBC Home - Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio. URL: <https://www.bbc.com/future/article/20121204-can-gaming-transform-your-life> (date of access: 05.03.2026).
2. From game design elements to gamefulness / S. Deterding et al. the 15th International Academic MindTrek Conference, Tampere, Finland, 28–30 September 2011. URL: <https://doi.org/10.1145/2181037.2181040> (date of access: 03.03.2026)
3. Gamification: Toward a Definition / S. Deterding et al. t CHI Conference on Human Factors in Computing Systems, Vancouver, BC, Canada, 7–12 May 2011. URL: <https://dl.acm.org/doi/proceedings/10.1145/1978942> (date of access: 03.03.2026).
4. Hamari J., Koivisto J. Measuring flow in gamification: Dispositional Flow Scale-2. Computers in Human Behavior. 2014. No. 40. P. 133-143.
5. Дядікова О. Гра як інструмент: що таке гейміфікація?. Mistosite. URL: <https://web.archive.org/web/20240805134927/https://mistosite.org.ua/articles/hra-iak-instrument-shcho-take-heimifikatsiia> (дата звернення: 03.01.2025).
6. Саган О. В. ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ТРЕНД. Collection of Research Pedagogical Papers sciences. 2023. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-100-2>
7. Станченко А. Ігрове навчання для плінних стратегій. URL: <https://newrealgoal.com.ua/igrovenavchannya-dlya-plinnix-strategij.html>
8. Яськова Н. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГЕЙМІФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ В ЕЛЕКТРОННИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ. In: Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна. 2017. С.127–130. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707785/1/Yaskova%20N.V.pdf>

Формувальне оцінювання в дії

Наталія Караван,

учитель біології вищої категорії, учитель-методист

Ізюмського ліцею №10 Ізюмської міської ради

natali.karavan19@gmail.com

Що таке формувальне оцінювання?

Це оцінювання під час навчання і для навчання (англ.- assessment for learning).

Формувальне (англ.- formative) тому, що на відміну від підсумкового оцінювання має на меті формування навчального процесу з урахуванням потреб кожного учня задля більш ефективного формування необхідних знань, умінь, ставлень.

Це цілеспрямований неперервний процес, під час якого формується культура співпраці, розвиваються навички критичного та творчого мислення, а також формується середовище, яке спонукає учнів аналізувати й запитувати.

Основними принципами формувального оцінювання є:

- систематичність – передбачає постійний моніторинг;
- інтерактивність – діалог і обговорення;
- критеріальність – обговорення критеріїв з учнями;

- гнучкість – передбачає результати, які зумовлюють методи навчання.
- Другий рік працюю за програмами Нової української школи.

Як учитель-практик перед собою ставила мету провести дослідження ролі формувального оцінювання для оновлення процесу навчання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й розробити систему технік і завдань формувального оцінювання для застосування на уроках біології в 7–9 класах НУШ.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність, принципи та функції формувального оцінювання.
2. Охарактеризувати основні інструменти формувального оцінювання.
3. Дослідити специфіку структури та змісту навчання біології в 7–9 класах НУШ.
4. Визначити особливості застосування формувального оцінювання на уроках біології.
5. Розробити й адаптувати різні техніки формувального оцінювання для вдосконалення уроків біології.

Об'єкт дослідження: процес оцінювання навчальних досягнень учнів із біології в 7-9 класах НУШ.

Предмет дослідження: техніки формувального оцінювання як засіб підтримки навчального поступу учнів при навчанні біології. Розробляються та адаптуються техніки формувального оцінювання для різних етапів уроків біології та хімії в 7–9 класах, що враховують особливості навчального матеріалу та вікові характеристики учнів.

Проведене дослідження підтверджує важливість використання формувального оцінювання на уроках природничого циклу, сприяє розробці самих завдань і конкретних рекомендацій щодо його впровадження. Застосування запропонованих технік сприятиме підвищенню якості біологічної освіти й розвитку компетентностей учнів.

Техніки формувального оцінювання не повинні бути складними та часовитратними. Однак є кілька аспектів, які мають вирішальне значення для їх ефективності. Так, формувальне оцінювання має:

Візуальні техніки формувального оцінювання

1. Сигнали руками

Застосування: Під час пояснення складної теми (наприклад, «Механізм зсідання крові») зробіть паузу та попросіть:

- **Палець вгору:** «Я розумію роль тромбоцитів і можу пояснити схему».
- **Палець вниз:** «Я заплутався в етапах утворення фібрину».
- **Помахати рукою:** «Я не впевнений, чим відрізняється сироватка від плазми».

2. Проведення вправи «**Живий музей**» у великому класі потребує чіткої організації, щоб задіяти всіх учнів і вкластися в час. Основна ідея вправи полягає в тому, що учні стають «експонатами», які «оживають» і розповідають про свою тему, коли до них підходить «відвідувач».

Ось покрокова інструкція, як адаптувати цю техніку для великої аудиторії:

1. **Об'єднання у групи:** Оскільки у великому класі неможливо вислухати кожного учня окремо, джерела радять об'єднати дітей у **творчі групи**. Кожна група відповідатиме за один «експонат» (певну ключову ідею теми).

2. Підготовка «експоната»: Кожна група обирає ключову ідею та готує «експонат»

3. Підготовка короткої доповіді або презентації тривалістю 2–3 хвилини. . Важливо, щоб презентація була змістовною, але лаконічною.

4. Розміщення в «залі»: На початку основної фази вправи групи розходяться по різних частинах класу («експозиційних залах») та **завмирають**, імітуючи музейні фігури .

5. Екскурсія: Учитель виступає в ролі **відвідувача**. Він проходить повз експонати, зупиняється біля кожної групи й «натискає» уявну кнопку .

6. «Оживлення»: Після «натискання кнопки» група (або обраний представник групи) проводить свою 2-хвилинну презентацію, після чого знову **завмирає** .

7. Зворотний зв'язок: Учитель продовжує екскурсію до наступного об'єкта, поки не огляне всі «експонати» .

Поради для роботи з великою групою:

Щоб пришвидшити процес, ролі відвідувачів можна доручити кільком підготовленим учням, які проводитимуть паралельні екскурсії для різних частин класу.

Ця вправа не лише перевіряє знання, а й розвиває комунікативні навички та вміння працювати в команді

Техніки, які допомагають унаочнити процес оцінювання за допомогою знаків, сигналів, карток тощо, легкі в застосуванні, а також містять величезний потенціал для самооцінювання. Ці техніки створюють безпечну атмосферу й дозволяють учням бути максимально чесними щодо своїх відповідей. Учитель може швидко визначити й оцінити як рівень індивідуального та групового поступу в навчанні, так і діагностувати зони росту та проблемні сфери.

Письмові техніки формувального оцінювання

Ці техніки оцінюють розуміння та вміння учнів формулювати ідеї письмово. Здібності до продукування письмових текстів і дрібна моторика різні в різних учнів. Ураховуйте це, особливо якщо ви обмежуєте виконання таких завдань часовими рамками.

1. Есе «хвилинка»

Завдання: Наприкінці вивчення теми (наприклад, «Кровообіг») попросіть учнів за 1-2 хвилини письмово відповісти на запитання *«Яке значення має мале коло кровообігу і що б сталося, якби газообмін у легенях раптово припинився?»*

2. Організація **«Конкурсу шпаргалок»** для закріплення складної біологічної теми (наприклад, «Різноманітність ссавців» або «Процеси життєдіяльності рослин») є ефективним методом синтезу великого обсягу інформації в стислу форму.

Етапи проведення конкурсу

Підготовка й обмеження: Запропонуйте учням обрати складну тему та видайте їм невеликі аркуші паперу . Установіть чіткий ліміт часу – наприклад, **5 хвилин** .

Створення «шедевра»: Завдання учнів – якісно, чітко й розбірливо записати на цьому маленькому клаптику всю найважливішу інформацію з теми . Це можуть бути схеми будови організмів, ключові терміни, класифікаційні ознаки або цикли розмноження.

Критерії якості: Наголосіть, що шпаргалка має бути не просто набором слів, а структурованим конспектом, який допоможе швидко відновити знання

Визначення переможця: Перемагає той учень, який зможе якомога швидше та без помилок відтворити свій текст (або відповісти на запитання за допомогою своєї шпаргалки Чому це корисно для біології?).

- **Синтез знань:** Щоб умістити складну тему (наприклад, «Нервова система тварин») на крихітний аркуш, учень змушений виокремити головне, що сприяє глибшому розумінню, а не просто механічному запам'ятовуванню.
- **Візуалізація:** Біологія потребує візуальних схем. У шпаргалці учні часто малюють мініатюрні діаграми чи графіки, що допомагає краще опанувати матеріал
- **Оперативна перевірка:** Учителю може одразу побачити, які саме аспекти теми учні вважають найважливішими або найскладнішими (те, що вони винесли на аркуш).

Ця вправа перетворює нудне повторення на захопливу гру, де кожен може проявити свої таланти в лаконічності та структуруванні даних.

3. Підказка за аналогією

Завдання: Учні мають заповнити пропуски у порівнянні:

- *«Серце виглядає як **насос**, тому що воно постійно перекачує кров по судинах під тиском».*
- *«Нейрон виглядає як **електричний дріт**, тому що він передає сигнали від однієї частини тіла до іншої».*

4. Стратегія 3-2-1

Завдання: Після опрацювання тексту підручника про роботу мозку або травлення учні записують:

- **3** нові терміни, які вони запам'ятали (наприклад: дендрит, синапс, аксон);
- **2** ідеї, які їх здивували;
- **1** питання, яке в них залишилося після уроку.

5. Хрестики-нулики

Завдання: Створіть сітку 3х3, де в кожній клітинці є творче завдання на тему «Опорно-рухова система». Учні мають вибрати три будь-які завдання, щоб утворилася лінія.

1. *Приклади завдань у сітці:* «Намалюй будову суглоба», «Склади пам'ятку про першу допомогу при переломі», «Поясни роль кальцію в кістках», «Порівняй скелет дитини та дорослого».

6. Газетний заголовок

Завдання: Після вивчення теми «Імунітет» запропонуйте учням придумати заголовок для новини про перемогу організму над вірусом.

Приклад: «Спецназ Т-лімфоцитів знешкодив ворожий десант: клітини врятовано!»

7. Варіант швидкого Тестування для 8 класу

Ви можете використати його як «Картку на вихід» для перевірки опанування фактичної інформації.

Тестування «Тканини організму людини»

1. **Виберіть декілька правильних варіантів (Інструмент № 36).** Які з наведених ознак характерні для епітеліальної тканини?

- А) Велика кількість міжклітинної речовини
- Б) Клітини розташовані щільно одна до одної
- В) Здатність до швидкої регенерації (відновлення)
- Г) Виконує захисну та секреторну функції

2. **Завдання «Правильно/Неправильно».** Чи є істинним твердження «Нервова тканина складається лише з нейронів, які передають сигнали»?

- ☐ Правильно
- ☐ Неправильно

3. **Коротка відповідь.** Напишіть назву рідкої сполучної тканини, яка забезпечує транспорт газів і поживних речовин: _____

4. **Знайдіть відповідність.** Поєднайте тип м'язової тканини з її розташуванням в організмі:

- Скелетна – А) Стінки шлунка та судин.
- Посмугована серцева – Б) Біцепс, трицепс.
- Непосмугована (гладка) – В) Міокард.

5. **Розширена відповідь.** Коротко поясніть, чому кісткову тканину відносять до сполучної, а не до м'язової? (Укажіть 1-2 причини.)

Як оцінити результати (для вчителя)? Після виконання тесту ви можете застосувати інструмент «Трикутна призма»:

- **Зелений колір.** Учень відповів на всі питання (все зрозуміло).
- **Жовтий колір.** Є помилки у відповідності або розширеній відповіді (треба повторити).
- **Червоний колір.** Учень не впорався з тестом (потребує додаткового пояснення).

8. **Вправу «3-2-1»** можна адаптувати для перевірки біологічної термінології кількома способами, залежно від того, на якому етапі вивчення теми ви перебуваєте.

Рівень засвоєння понять (базовий)

Цей варіант допомагає вчителю зрозуміти, які терміни діти вже впевнено використовують, а які потребують повторення:

- **3 нові терміни**, які ви вивчили сьогодні (наприклад: *метаморфоз, хорда, екосистема*).
- **2 визначення термінів чи понять**, які ви можете без проблем пояснити своїми словами.
- **1 термін**, який ви запам'ятали, але ще не можете самостійно дати йому чітке визначення.

Аналітичний підхід (для класифікації)

Використовуйте цей формат, коли потрібно порівняти різні групи організмів або біологічні процеси:

- **3 ключові слова** (терміни) поточної теми.
- **2 відмінності** між біологічними поняттями (наприклад, між ознаками птахів і плазунів або між будовою рослинної та тваринної клітин).
- **1 вплив** певного явища на організм чи середовище (наприклад, вплив антропогенного чинника на популяцію певного виду).

Рефлексія та глибина розуміння

Цей підхід стимулює учнів не просто зазубрювати слова, а шукати логічні зв'язки:

- **3 факти**, описані за допомогою нових термінів.

- **2 цікаві ідеї**, які виникли під час роботи з цими поняттями.
- **1 питання**, яке залишилося незрозумілим або стосується незнайомого терміна, що зустрівся в тексті.

Організаційні поради:

- Цю вправу найзручніше проводити як **«Квиток на вихід»** наприкінці уроку, щоб отримати швидкий зворотний зв'язок.
- Для економії часу учні можуть записувати ці пункти у свій **навчальний щоденник** або звичайний робочий зошит.
- Ви можете встановити чіткі часові межі (наприклад, 3–5 хвилин), щоб діти вчилися формулювати думки максимально стисло.

9. Вправи **«Хто більше?»** на уроці біології в 7 класі є ефективним способом оперативної перевірки знань про різноманітність тваринного світу. Ця техніка допомагає не лише згадати назви представників різних груп, а й активізувати весь клас одночасно.

Покрокова інструкція: як адаптувати цю вправу для теми «Тварини»

1. **Підготовка та вибір теми.** Учитель вибирає конкретну групу тварин або критерій для класифікації. Наприклад: «Хребетні тварини України», «Комахи-запилювачі», «Хижі ссавці» або «Тварини, що занесені до Червоної книги».

2. **Учасники біля дошки.** До дошки викликаються двоє або троє учнів.

3. **Виконання завдання.** За командою вчителя учні мають протягом **трьох хвилин** записати якомога більше назв тварин, що відповідають заданій темі.

4. **Робота всього класу.** Поки учні працюють біля дошки, решта класу не просто спостерігає, а паралельно виконує це ж завдання у своїх зошитах. Це забезпечує повне залучення аудиторії та розвиває навички самостійної роботи.

5. **Перевірка та визначення переможця.** Після завершення часу вчитель разом із класом перевіряє правильність записаних слів. Перемагає той учень, який написав найбільшу кількість правильних назв тварин.

6. **Обговорення.** Корисно коротко обговорити результати: чи були помилки в класифікації (наприклад, чи не записали павука до групи комах) та які цікаві представники груп були згадані.

Креативні техніки формування оцінювання

Творчим особистостям будуть цікаві техніки, які передбачають створення певного продукту. Також такі техніки зацікавлять тих учнів, у яких домінуючим є кінестетичний стиль навчання.

- *Ілюстрація / Ескіз / Скетч / Комікс / Скрайбінг.* Використання візуальних зображень для встановлення зав'язків та їх пояснення.
- *Реклама / Памфлет / Мультимедійний плакат / Інфографіка.*

Ви можете використовувати для цього онлайн інструменти, наприклад:

<https://www.thinglink.com/> ресурс для створення інтерактивного плакату, може використовуватись як для індивідуальної роботи, так і для групової;

- <http://www.padlet.com> віртуальна дошка для групової роботи;
- [PiktoChart](#) (простий у користуванні та ефективний генератор інфографіки);
- [Canva](#) (дозволяє користувачам створювати інфографіку, а також безліч іншого друкованого та цифрового вмісту).

- Комікс. Для створення коміксів можна скористатися такими інструментами, як [Pixton](https://www.pixton.com/) або [Comic Master](https://www.comicmaster.com/). А можна малювати від руки паперові комікси.

Окремо можна зазначити універсальні, ефективні та легкі в застосуванні електронні техніки формувального оцінювання, а саме Plickers <https://get.plickers.com/>, Kahoot <https://kahoot.it/>, Poll everywhere <https://www.polleverywhere.com/>, які можна використовувати для мотивації учнів і формування позитивної самооцінки; визначення рівня індивідуального та групового поступу в навчанні; діагностування зон росту; ідентифікації слабких місць; вимірювання емоційної атмосфери класу.

Робота в групах за технологією кооперативного навчання є універсальною технікою, яку можна застосовувати під час формувального оцінювання. Оптимальною кількістю учасників є 4 особи в групі. *Об'єднавши учнів у групи, можна розподілити ролі за такою процедурою:*

Крок 1. Підготуйте для кожної групи набір маркерів різних кольорів відповідно до кількості учасників групи (червоний, синій, зелений і чорний). Запропонуйте учасникам вибрати один із маркерів.

Крок 2. Попросіть учасників, які вибрали певний колір, підняти руку: вони отримують завдання/роль. Призначте кожній кольоровій групі одну з наведених нижче ролей.

✓ *Спрямовувачі:* мають завдання спрямовувати груповий процес, утримувати групу на завданні. Наприклад, *спрямовувач* може регулярно перевіряти, щоб результати були підсумовані, а робота виконувалась далі.

✓ *Залучальники/комунікатори:* повинні забезпечувати рівний доступ і участь усіх учасників групи. *Залучальник*, наприклад, може надихати мовчазних учасників висловитися, а говірких учасників попросити помовчати за необхідності.

✓ *Хронометристи:* мають завдання допомогти мікрогрупі вчасно знайти спільне рішення, ефективний спосіб виконання та завершити завдання вчасно. *Таймкіпери/хронометристи*, наприклад, допомагають учасникам мікрогрупи створювати швидші способи виконати дію.

✓ *Записувачі:* повинні забезпечити можливість, щоб голос кожного учасника групи був узятий до уваги та записаний. *Записувач* відповідатиме за запис резюме їхньої роботи на великому аркуші паперу.

Ролі можна змінювати в різних раундах виконання завдання (наприклад, за годинниковою стрілкою).

Висновки

1. Аналіз нормативних документів і фахової літератури засвідчив, що формувальне оцінювання є ефективним інструментом підтримки навчального поступу учнів, що дозволяє відстежувати особистісний розвиток дитини та хід опанування навчального досвіду як основи компетентності.

2. Основними функціями формувального оцінювання є діагностична, мотиваційна, розвивальна, навчальна та виховна, що забезпечує комплексний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів.

3. Сучасна педагогічна практика пропонує широкий спектр інструментів формувального оцінювання, які дають змогу ефективно відстежувати прогрес учнів, надавати конструктивний зворотний зв'язок, розвивати навички самооцінювання. Важливо вміти вибирати інструменти відповідно до конкретних навчальних цілей та потреб учнів.

4. Формувальне оцінювання на уроках природничого циклу (біологія, хімія, «Пізнаємо природу») має свої особливості, зумовлені специфікою предметів. Саме тому повинно охоплювати як теоретичні знання, так і практичні навички, дослідницькі вміння та ціннісні орієнтири щодо живої природи. Важливим є поєднання різних форм оцінювання та використання специфічних інструментів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» зі змінами 2026 рік. URL: https://urist.com.ua/act/pro_osvitu.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020.
3. Наказ МОН України від 01.04.2022 № 289 «Рекомендації щодо навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно нового Державного стандарту базової середньої освіти».
4. 50 інтерактивних вправ і технік для здійснення формувального оцінювання. URL : https://znayshov.com/News/Details/50_interaktyvnykh_vprav_i_tekhnik_dlia_zdiisnennia_formuv_alnoho_otsiniuvannia#google_vignette
5. Формувальне оцінювання в базовій і старшій школі: труднощі, поради, вправи. URL : <https://osvitoria.media/experience/formuvalne-otsinyuvannya-u-bazovij-i-starshij-shkoli-trudnosshi-porady-vpravy/>

Формувальне та рівневе оцінювання як інструменти підтримки навчального поступу учнів початкової школи в умовах реалізації концепції НУШ

*Олена Колодезна,
заступник директора з навчально-виховної
роботи, учитель початкових класів
КЗ «Харківський ліцей № 38 Харківської міської ради»
o.kolodezna@ukr.net*

Актуальність. У межах реформування загальної середньої освіти відповідно до концепції Нової української школи змінюється не лише зміст і структура освітнього процесу, а й підходи до оцінювання результатів навчання учнів. Оцінювання перестає бути виключно способом контролю знань і перетворюється на засіб педагогічної підтримки, орієнтований на розвиток, самореалізацію та поступ кожної дитини. У цьому контексті формувальне та рівневе оцінювання відіграють ключову роль як інструменти, що забезпечують зворотний зв'язок між учнем, учителем і батьками, сприяють побудові індивідуальної траєкторії навчання та формують усвідомлення учнем своєї навчальної діяльності.

Висвітлення теми. Формувальне оцінювання реалізується через постійне спостереження, аналіз процесу навчання, надання зворотного зв'язку, роз'яснення навчальних цілей і критеріїв успіху. У початковій школі воно має особливе значення, адже саме в цьому віці дитина починає усвідомлювати себе суб'єктом навчального процесу, навчається самостійності, відповідальності за власні результати, формує здатність до рефлексії. Застосування формувального оцінювання потребує від учителя зміни ролі: з контролюючого суб'єкта на наставника, супровідника, модератора розвитку. Такий підхід дозволяє учням не боятися помилок, розглядати їх як частину пізнавального процесу, учитися на власному досвіді. Ефективним є впровадження технік формувального оцінювання в повсякденну практику. У процесі роботи з навчальними цілями вчитель спільно з учнями формулює